

Els oblidats per la llei de la memòria

El ple de l'Ajuntament de Sallent (Bages) va aprovar per unanimitat, el 13 de març passat, una iniciativa per rescatar de l'oblit l'assassinat del jove anarquista Agustín Rueda a mans de funcionaris de la presó de Carabanchel, feia just 31 anys —el 14 de març del 1978—, després d'una pallissa inhumana, rebuda el dia abans. La moció també dona suport a la iniciativa que a final de gener va impulsar el diputat d'Esquerra al Congrés de Madrid, Joan Tardà, per recuperar la memòria de les víctimes oblidades inexplicablement per l'anomenada llei de la memòria.

La iniciativa al Congrés dels Diputats de Madrid insta la cambra espanyola a obrir un debat per acabar demanant a l'executiu espanyol que elabori un informe oficial que inclogui totes les víctimes que va causar la violència de grups ultradretans i de funcionaris de l'estat durant aquell període, exclòs per la llei de la memòria. Concretament, la proposició no de llei insta "al reconeixent i reparació dels ciutadans Gustau Muñoz i Bustillo, Agustín Rueda Sierra i més víctimes d'actes repressius protagonitzats per funcionaris de l'estat o a conseqüència d'actuacions dutes a terme per grups paramilitars ultradretans en el període comprès entre el 6 d'octubre del 1977 i l'entrada en vigor de la Constitució espanyola".

Han passat 31 anys i d'aquestes víctimes pocs en parlen. Eren ciutadans que, a les portes de la transició, van lluitar per aconseguir un tomb polític i social que fes possible de deixar definitivament endarrere la llarga nit del franquisme. Aquesta implicació amb la llibertat la van pagar cara, com milers i milers de persones durant quatre decennis. La van pagar amb la seva vida.

Després de molts anys, quan el president espanyol, José Luís Rodríguez Zapatero, encara duia la jaqueta de l'Espanya plural, a la primera meitat del seu primer mandat, s'aprovava una tímida llei de la memòria. La llei —que pretenia recuperar de l'oblit part de la

El jove Gustau Muñoz jeu a terra amb un tret a l'esquena, l'11 de setembre del 1978. La gent que hi ha al costat va provar d'obstruir la ferida, que resultà mortal.

Rescatar de l'oblit algunes de les víctimes de la transició política espanyola, que inexplicablement han quedat fora de l'anomenada llei de la memòria, és l'objectiu d'algunes iniciatives polítiques que es duen a terme.

història de la repressió franquista— no tingué el suport d'una de les formacions polítiques que la reivindicava més, ERC, i fou criticada —per massa tèbia— per l'altre grup que la impulsava, IU-ICV.

La llei fixava els seus límits temporals de memòria en l'inici del franquisme i fins el 1977, l'any en el qual es va aprovar la llei d'amnistia general, que va permetre que sortissin de la presó molts polítics de l'època, que havien estat objecte de represàlia.

D'aquesta manera, la llei de la memòria deixa de ser vàlida per a aquell període de temps *preconstitucional*, ja que fins que no es va aprovar la carta magna espanyola, votada en referèndum el 6 de desembre del 1978, i entrà en vigor, no hi ha un nou marc legal vigent.

Queda, doncs, un període de temps d'una intensa activitat política, social, amb una acció repressiva així mateix intensa, que la llei de la memòria oblida.

Mort 'accidental' d'un anarquista. Aquest era el títol d'un article publicat el 26 de març del 1978, al desaparegut *Cambio 16*, pocs dies després de la mort d'Agustín Rueda, el jove anarquista de Sallent, implicat en les lluites sindicals de les mines del seu poble. Rueda morí després d'una pallissa a la presó de Carabanchel. En aquest article es recullen els testimonis de companys de la presó del jove. Un d'ells explica: "Quan em vaig despertar i vaig recobrar el coneixement, vaig veure l'Agustín estirat en un matalàs,

immòbil. Va demanar que el portessin al servei, tot al·legant que no es podia moure. Davant d'aquella petició, els funcionaris van respondre: 'O t'aixequem o t'aixequem a garrotades!' El vaig ajudar a aixecar-se, però ja s'havia fet les necessitats als pantalons; avui he vist com s'enduien els pantalons en una bossa. Tret de les cames, la resta del cos el tenia negre. No podia moure's. L'únic que podia fer era obrir els ulls. Vaig sentir-li dir: 'Socors, un metge, si us plau, les cames, no mes les sento, que me les tallin, em moro.' Des de les 12.30 hores fins a les 23 hores del dia 13 va demanar insistentment un metge." Fou visitat per un dels metges del centre —el Dr. Barigow—, que, després de punxar amb una agulla en repetides ocasions les cames i els peus de Rueda, sense obtenir-ne resposta, i essent evident que les cames del jove havien perdut tota mobilitat i sensibilitat, va receptar-li *Tantum*, una pomada per als cops.

Agustín Rueda no fou atès en cap recinte hospitalari. De fet, va ingressar cadàver a l'hospital penitenciari annex a la presó de Carabanchel. Durant aquell període de temps, els funcionaris que l'havien mort amb les seves pròpies mans van teixir la seva versió, sota la coordinació del director del centre penitenciari, Eduardo Canto. La versió que va donar el director de la presó als jutjats fou que Rueda havia pogut amagar un ganivet en un escorcoll previ a un interrogatori. Que l'havia mostrat "amenaçadorament" contra dos funcionaris, que per descuit havia ensopegat i havia caigut per unes escales, cosa que havia fet que es col·legés el cap. Després, dos funcionaris més, armats amb porres, havien acudit al lloc per ajudar a immobilitzar el reclus. La versió no deia res dels altres set presos que havien estat torturats brutalment aquell mateix dia.

Va haver-hi deu imputats per aquell cas, inclòs el director de la presó i els responsables mèdics. Però de resultes d'aquell assassinat només alguns dels implicats directes passaren fugaçment per la presó.

I aquell cas no va pas ser l'únic. La revista *Combate*, al número 170, en un article que recorda l'assassinat del jove de Sallent, un any després denuncia que "el saldo de 14 presos morts des

Llei d'amnistia, llei d'impunitat

Feia 37 anys clavats que l'exèrcit *nacional de ocupación* havia afusellat el president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys i Jové. Era també un 15 d'octubre, el del 1977, quan fou publicada la llei d'amnistia. Una llei que se suposava que havia de servir per a permetre la sortida de les presons dels lluitadors antifranquistes. Aquella llei, que per a alguns significa un element essencial per a la transició, també es va convertir en un salconduit de tots aquells responsables de la repressió i dels crims del franquisme cap a la garantia i la impunitat de la futura monarquia constitucional, en la qual es transmutaria el franquisme.

La *generositat* del règim, doncs, comportava, en canvi, la impunitat de les atrocitats comeses per tots els polítics i funcionaris del franquisme implicats en delictes i crims vinculats a la repressió social i política.

L'article 2 de la llei reflecteix aquesta permuta perversa de llibertat per impunitat —precisament dels qui han segrestat aquesta llibertat. Aquest punt enumerava els qui quedaven compresos per aquella mesura de gràcia. En primer lloc, "los delitos de rebelión y sedición, así como los delitos y faltas cometidos con ocasión o motivo de ellos, tipificados en el Código de Justicia Militar". També amnistiava els empresonats per delictes "de objeción de conciencia a la prestación del servicio militar, por motivos éticos o religiosos" —i fou curiosament el PP, que, anys després, abolí el servei militar obligatori. També perdonava els qui no havien volgut fer de delators, és a dir, "revelar hechos de naturaleza política, conocidos en el ejercicio profesional" com a "denegación de auxilio a la Justicia". L'amnistia també havia de ser per a aquells "actos de expresión de opinión", fets a través dels mitjans de comunicació.

És en els dos punts finals d'aquest article —els apartats e) i f)—, que les autoritats franquistes es van autoindultar pel que pogué passar en el futur. La llei perdonava "los delitos y faltas que pudieran haber cometido las autoridades, funcionarios y agentes del orden público, con motivo u ocasión de la investigación y persecución de los actos incluidos en esta Ley". I, per si de cas quedava algun element fora d'aquesta llei, les autoritats de l'època van acabar la llista amb un jòquer: "Los delitos cometidos por los funcionarios y agentes del orden público contra el ejercicio de los derechos de las personas." Torturadors, repressors, funcionaris amb assassinats, alts responsables polítics dels aparells de repressió del franquisme ja tenien l'expedient a punt per a poder participar a la transició. Havien quedat tan nets, que, tot i que quan es va aprovar la llei d'amnistia el 1977 ningú no coneixia tal possibilitat, alguns es van poder dedicar a presidir autonomies o a dirigir grans companyies elèctriques. Però aquestes cabrioles jurídiques no han permès que, 69 anys després, l'Espanya constitucional anul·li el procés que va legitimar l'afusellament del president Companys.

de llavors en circumstàncies poc clares a les presons espanyoles certifica que aquella mort no significà el final d'aquesta mena de fets".

Un tret, un 11 de Setembre. La proposta del Congrés per a la recuperació d'aquesta part de la història de la transició recorda també el cas de la mort de Gustau Muñoz, un jove de 16 anys mort d'un tret de la policia, quan carregava contra una manifesta-

ció independentista, l'11 de Setembre d'aquell any oblidat.

Muñoz, nascut Sevilla, era membre de les joventuts del Partit Comunista d'Espanya (internacional), formació socialista i independentista. Aquella Diada Nacional de Catalunya del 1978 participava en una de les manifestacions convocades per les diverses organitzacions polítiques a Barcelona. La marxa en què participava la seva formació duia el lema "Fora les forces

El cas d'Agustín Rueda va tenir molta repercussió al mitjàns de comunicació de l'època a tot l'estat espanyol. A la imatge, un article publicat a Cambio 16 amb la imatge del cadàver del jove assassinat a la presó de Carabanchel. A la dreta, làpida d'homenatge a Jordi Martínez de Foix.

d'ocupació" i no havia estat legalitzada per les autoritats de l'època. Com a militant de la Unió de Joventuts Marxistes-Leninistes participà en el suport del *piquet de defensa* de la manifestació. La protesta, inicialment amb prop d'un miler de participants, vigilada per un fort desplegament de la policia, va començar al carrer de Ferran, cap a la Rambla, en direcció a Canaletes. Durant el pas de la manifestació hi hagué diversos incidents amb la policia, especialment amb agents de paisà, de la brigada político-social, que intentaven camuflar-se entre els concentrats. Prop de la plaça de Catalunya, la manifestació girà cua i tornà cap al carrer de

Ferran. El nombre de manifestants havia anat augmentant considerablement. Quan la manifestació arribava a l'altura del carrer d'Avinyó, va començar la càrrega de la policia. Alguns manifestants respongueren amb el llançament de còctels molotov. De nou van aparèixer policies de paisà, ara amb pistoles a les mans. Se sentiren els primer trets, un dels quals va abatre Gustau Muñoz, al carrer Ferran. Allà mateix, el van intentar reanimar. Però la bala del 38 havia estroncat la vida del jove.

Decrets per una memòria exclouent. Més enllà de les víctimes oblidades per la llei de la memòria compreses durant l'any 1978, la tímida llei que va aprovar el Congrés de Diputats ja ha sofert algunes matisacions que retallen i exclouen víctimes del franquisme que, inicialment, eren compreses en el període previst per la llei.

Així, l'estat espanyol ha volgut aplicar la doctrina iniciada pel jutge Garzón, avui seguida pels dos grans partits espanyols, segons la qual tot és ETA.

I, per extensió, tot és susceptible de ser considerat còmplice de terrorisme. Aquesta tesi, què ha permès que el socialista Patxi López pugui ser investit *lehendakari* amb els vots del PP després d'haver il·legalitzat les formacions de l'esquerra independentista basca, ha convertit el concepte *terrorista* en un fondo calaix de sastre. I aquest concepte ha estat transportat al passat. Així, el legislador espanyol considera que quedaran excloses de qualsevol ajut en concepte de reparació totes les víctimes del franquisme que formessin part d'una organització terrorista.

Gràcies a aquesta concepció, se n'exclouen, per exemple, casos com el de Salvador Puig Antich, assassinat amb el garrot vil a la presó Model de Barcelona, el 1974. Tot i que la llei de la memòria comprèn aquell any, la militància de Puig Antich al MIL (Moviment Ibèric d'Alliberament), considerada *terrorista*, el fa immereixedor de cap reparació.

Enric Rimbau

